

De
Koerier

nr. 79, november 2018

Knippenbergprijs 2018 naar Boxtel

Speerpunten Werkplan Brabants Heem

Wederopbouw- boerderijen in Noord-Brabant

▲ De kermiskas, ook wel spaarkas genoemd,
voorbeeld van immaterieel erfgoed. (Foto Ton Fischer)

 **Brabants
Heem**

Inhoud

Uitreiking van de tweejaarlijkse Knippenbergprijs	4
Werkplan Brabants Heem 2019	9
Immaterieel erfgoed hoeft niet stokoud te zijn	12
Bier en brouwen, een boeiend thema	16
Kleur terug bij kruiswegstations Haarsteeg	20
Historische dag voor het Eicha Museum	24
Wederopbouwboerderijen in Noord-Brabant	26
Expeditie Tempelier in Alphen	31
Boeken:	
Het einde van Vluchtoord Uden	32
Schoonstraat, 't Strôtje in Heesch	35
Religie in Brabant vanaf 700 tot heden	36
Vliegtuigcrashes '40-'45 in Midden-Brabant	38
De toponymie van Best	39
Hank, de mooiste buurt van Wanroij	41
Unentse biografieën van 't Schoor	42
Jubilea en onderscheidingen:	
Brabants Heemmedaille voor Henk Beijers	44
Koninklijke onderscheiding voor Anton Vissers	45
Zilveren draaginsigne voor Kees Goos	46
Geweven doek voor Heemkundekring Uden	48
Lintje voor Arnold van den Broek	49
Nieuwsbrief Brabants Heem	49
Agenda	50
Colofon	51

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

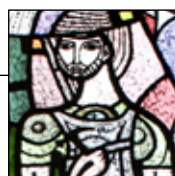
—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Het is steeds weer verrassend aangenaam om bijeenkomsten van mensen die heemkunde een warm hart toedragen bij te wonen. Of het nu om een cursus social media gaat, een regiovergadering of om de uitreiking van een belangrijke prijs als de Knippenbergprijs, het is steeds de gedrevenheid en het enthousiasme van de mensen dat die bijeenkomst zo bijzonder maakt. Ik woonde twee regiobijeenkomsten bij, waar de kringvertegenwoordigers met trots vertelden over hun activiteiten. Trots die terecht is, net zo goed als de zorgen die ze op bepaalde gebieden hebben.

Bij een cursus als die over social media is het vooral de leergierigheid die indruk maakt. Al even indrukwekkend is de prestatie die de inzenders van projecten voor de Knippenbergprijs 2018 hebben geleverd. De drie genomineerden lieten dat in hun presentatie zien. In deze uitgave van De Koerier een uitgebreide reportage over de prijsuitreiking.

Onderzoek en studie leiden tot veel kennis over het verleden. Kennis die in boeken wordt vastgelegd. In deze aflevering van De Koerier treft u vele voorbeelden aan. Het bestuur van Brabants Heem presenteerde haar werkplan voor 2019 en ook daarover kunt u lezen. Uit de artikelen over andere onderwerpen wijs ik graag op het artikel over de wederopbouwboerderijen in onze provincie. Informatief en interessant!

Het is een greep uit een ruim aanbod in deze uitgave. Dat is mogelijk door de inzendingen van al die actieve vrijwilligers in onze kringen. Blijf dat vooral volhouden.

Veel leesplezier!

Zeeland, november 2018

Tjeu van Ras

tjeuvanras@ziggo.nl

Reacties op deze uitgave zijn van harte welkom. De volgende uitgave komt uit in maart 2019. Kopij dient uiterlijk maandag 25 februari 2019 binnen te zijn.

Project Petrusbaseliek: de beste van drie hele goede

door Tjeu van Ras

Heemkundekring Boxtel heeft met haar project over de basiliek van Sint Petrus uit die plaats gezorgd voor een 'een ijzersterke combinatie van kwaliteit en een brede uitstraling voor volksdevotie' Dat zei juryvoorzitter Theo Cuijpers bij de uitreiking van de tweejaarlijkse Knippenbergprijs, zaterdag 17 november in Oisterwijk. De prijs ging naar dit Boxtelse project.

De bekendmaking van de winnaar gebeurde aan het eind van een drukbezochte bijeenkomst in het oude gemeentehuis van Oisterwijk. Druk bezocht en aangenaam van sfeer was het, waarbij de drie genomineerden voor de prijs van 2018 zich met passie en enthousiasme presenteerden. Behalve de heemkunde Boxtel waren dat de stichting pelgrimshoeve Kafarnaüm uit Vessem en heemkundekring Onsenoort met het restauratieproject van de kruisweg in de kerk van

◀ *Pater Hans de Visser, vertegenwoordiger van de Boxtelse winnaar met de cheque. Naast hem bisschop Gerard de Korte en voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem. (foto Tjeu van Ras)*

Haarsteeg. Dagvoorzitter Peter van Overbruggen van de stichting Knippenbergprijs introduceerde de genomineerden en de andere sprekers van deze middag, zoals voorzitter Anton van Dorp van heemkundekring de Kleine Meierij, Wim de Bakker uit Oisterwijk, die als winnaar van de prijs in 2016 het gezelschap deelgenoot maakte van zijn omvangrijke studie van de kadasterkaarten, burgemeester Hans Jansen van Oisterwijk en bisschop Gerard de Korte van Den Bosch.

Eerbetoon

De Knippenbergprijs is een eerbetoon aan Willy Knippenberg, priester en oud-docent van het kleinseminarie Beekvliet. Van Overbruggen, zelf oud-seminarist, noemde hem een 'homo universalis'. "Mijn beste en meest inspirerende docent van de middelbare school." De kracht van Knippenberg, overleden in 2005, is volgens Van Overbruggen de popularisering van de wetenschap. Knippenberg stond aan de wieg van de heemkunde in Brabant, was op tal van andere terreinen actief. Volksdevotie was een van die gebieden, waar hij veel studie van heeft gemaakt en veel over heeft gepubliceerd. Volksdevotie was dit jaar het thema voor de Knippenbergprijs.

Een record aantal aan inschrijven voor de prijs van dit jaar: 19, bijna het dubbele van voorgaande jaren. De jury bestond uit Evelyne Verheggen, erfgoeddeskundige en cultuurhistorica voor religieus erfgoed, uit Wouter Prins conservator van het Museum voor Religieuze Kunst in Uden en uit Hans Krabbendam, historicus en directeur van het KDC, Katholiek Documentatie Centrum aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Theo Cuijpers is als onafhankelijke voorzitter lid van de jury. Twee bijeenkomsten zijn er geweest, waarbij uit de 19 inzendingen drie werden geselecteerd, die voor de prijs in aanmerkingen zouden komen. ▶

Popularisering van de wetenschap

De drie winnaars, rechts Kruisweg Haarsteeg, in het midden de Petrusbasiliek Boxtel en links de Kruisweg Haarsteeg. (foto Tjeu van Ras)

Vessem

Van de Vessemse kinderbedevaart vond de jury, zo zei Theo Cuijpers, dat “op een knappe manier een oude traditie nieuw leven is ingeblazen. Door verbinding tot stand te brengen tussen generaties, brede medewerking te rekruteren en het actieve gesprek over wezenlijke zaken te stimuleren, wordt het erfgoed verankerd in de eigen beleving en herinnering. Daarbij is wezenlijk aandacht voor educatie en vorming. Zo ontstaat echte overdracht van een religieuze praktijk met minimale middelen. Dit initiatief is ook bijzonder goed elders toepasbaar. Als punt van aandacht noemde de jury wel dat het concept weinig ontwikkeling kent.”

Haarsteeg

Bij het Haarsteegse project waren er veel partijen betrokken. Het was volgens Cuijpers vooral verrassend door de steun van een vakopleiding Nimeto uit Utrecht. “De leerlingen kregen de kans om waardevol religieus erfgoed te ontdekken, waarmee ze oorspronkelijk weinig voeling hadden. Bovendien is het hele educatieve proces degelijk en aantrekkelijk vastgelegd in een boek.” Bijzonder noemde Cuijpers de gedrevenheid van

Verbinding tussen generaties

Ergoededucatie op allerlei niveaus

Volksmuziek als intermezzo van de Elkerlyc Speellieden. (foto Tjeu van Ras)

de initiatiefnemers die met hun enthousiasme en idealisme uiteindelijk met minimale middelen een breed gedragen project hebben gerealiseerd.

Boxtel

De winnende Boxtelse heemkundekring koos een zeer eigentijdse vorm, een film over de Boxtelse Petrusbasiliek die ook op ander plaatsen kan worden gerealiseerd. “In dit tijdperk waarin naast tekst het beeld steeds belangrijker wordt heeft deze heemkundekring een bijzonder ambitieus project neergezet. Een vorm die ongekende mogelijkheden heeft voor ergoededucatie op allerlei niveaus. Ingewikkelde zaken over bouwstijlen en religieuze traditie werden voor leerlingen op een toegankelijke manier uitgelegd. Bij dit project worden ook veel vrijwilligers met eigen expertise ingeschakeld.” Het

is volgens de juryvoorzitter prijzenswaardig dat een heemkundekring zo haar grenzen verlegt en met relatief weinig middelen een professionele film van formaat heeft gemaakt. “Boxtel kan daarin een voorbeeld zijn voor andere steden en dorpen met belangrijk religieus erfgoed, “aldus Cuijpers. ➤

➤ Een volle zaal in het oude Raadhuis van Oisterwijk luistert naar de presentatie van de genomineerden. (foto Tjeu van Ras)

Onder klaoengeschal van de muzikanten van de Elkerlyc Speellieden werd Boxtel als winnaar aangewezen, goed voor een oorkonde, een penning van de stichting en een geldcheque van 1000 euro van Brabants Heem. De andere twee genomineerden ontvingen een oorkonde en een cheque van 500 euro van Erfgoed Brabant.

Over de restauratie van de kruisweg Haarsteeg elders in dit nummer een reportage. ■

Werkplan Brabants Heem 2019

door Kees van Kempen

De samenbindende kracht van vitale heemkundekringen en provinciale erfgoed-samenwerking op basis van de Verhalen van Brabant en het behoud en beheer van het Brabants Erfgoed. Dat zijn de uitgangspunten in het werkplan van Brabants Heem dat voor 2019 door het bestuur is vastgesteld.

Voor het nieuwe jaar zijn in het werkplan acht speerpunten aangewezen, waarvoor Brabants Heem zich samen met de kringen en erfgoedverenigingen wil inzetten.

1. Sterke heemkundekringen

De sterke heemkundekring staat voorop. Voor Brabants Heem staat het contact met en tussen de aangesloten heemkundekringen/erfgoedorganisaties centraal, enerzijds organisatorisch, anderzijds wil Brabants Heem in toenemende mate de inhoudelijke discussie opzoeken, bijvoorbeeld bij het bevorderen van initiatieven op immaterieel erfgoed, het uitdragen van de vier Brabantse verhaallijnen, e.d. ➤

De regiovergaderingen zijn bij uitstek geschikt om elkaars kracht te versterken. De website van Brabants Heem moet in dit kader zeer regelmatig worden bezocht voor nieuws, voor ideeën, voor onderlinge uitwisseling. Leren van elkaar krijgt een herkenbare plaats op de website. Social media zoals facebook moet een grote rol gaan spelen bij het zich verbonden voelen bij Brabantse geschiedenis, heemkunde en erfgoed.

Leren van elkaar

2. De samenbindende kracht van heemkundekringen

De gemeenten doen steeds vaker een beroep op de heemkundekringen, voor advies, voor beleidsvorming, voor samenwerking. Bijvoorbeeld ten aanzien van Open Monumentendag, de inventarisatie van monumenten, immaterieel erfgoed, 4/ 5 mei herdenkingen en in 2019 in het bijzonder de viering van 75 jaar Bevrijding. De heemkundekringen krijgen een rol in de lokale samenleving. Hoe sterker de heemkundekring hoe groter de bindende kracht ervan. Daarmee neemt de komende jaren het belang van een sterk bestuur van de heemkundekring toe, voorbereid op een bredere verantwoordelijkheid.

3. Behoud en beheer Brabants Erfgoed

Brabants Heem zal heemkundekringen/erfgoedorganisaties stimuleren om het immaterieel erfgoed te inventariseren, documenteren en te ondersteunen. Brabants Heem zal heemkundekringen/erfgoedorganisaties stimuleren aan te sluiten bij lokale initiatieven voor erfgoedtoerisme en -recreatie, wellicht een voortouw te nemen. Er komt een studiedag over de Brabantse volkscultuur. Brabants Heem stimuleert heemkundekringen om aan te sluiten bij lokale activiteiten op het terrein van archeologie en monumentenzorg, zoals erfgoeddagen, Open Monumentendag, Boerderijdagen en Molendagen.

Inventariseren, documenteren, ondersteunen

4. Jeugd

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Daarom komen er initiatieven gericht op jongeren en worden waar mogelijk succesvolle voorbeelden gedeeld om jongeren bij het werk van de heemkundekring te betrekken.

5. Digitalisering

Stimuleren dat heemkundekringen/ erfgoedorganisatie maximaal de bij officiële instanties beschikbare automatisering en digitalisering benutten (input en output).

6. Wet- en regelgeving

Heemkundekringen/ erfgoedorganisaties voelen zich beperkt door recente ontwikkelingen rondom auteursrechten en portretrechten. Met name het gebruik van foto's in publicaties en op de website vraagt een nieuwe werkwijze.

7. Boekenfonds

Stimuleren van publicaties door middel van boeken, artikelen in tijdschriften of digitale projecten, waarvoor een boekenfonds beschikbaar is. Brabants Heem gaat voor continuïteit van het tijdschrift In Brabant.

8. Samenwerking Brabantse overkoepelende organisaties

Brabants Heem zal verbindingen leggen tussen de lokale heemkundekringen/ erfgoedorganisatie en de verschillende provinciale erfgoedkoepelorganisaties. Het versterken van het netwerk met belendende organisaties op het gebied van genealogie, monumenten, natuur, kastelen, molen, tradities, etc. mag een aanloop zijn naar een Brabantse Erfgoeddag.

Thema's voor Raad van Aangeslotenen

Het thema voor de Raad van Aangeslotenen van november 2018 was Erfgoedtoerisme (speerpunt 3). De voorlopige planning voor de thema's voor de Raad van Aangeslotenen in 2019 zijn de zich intensiverende samenwerkingen van lokale heemkundekringen met de gemeenten (speerpunt 2) en de provinciale krachtenbundeling van Brabants Heem, monumentenorganisaties, immaterieel-erfgoedorganisaties, en het belang ervan voor de hepopmkundekringen (speerpunt 8).

Het volledige werkplan en de daarbij behorende voorlopige begroting is te lezen op de website van Brabants Heem www.brabantsheem.nl ■

Immaterieel erfgoed hoeft niet stokoud te zijn

door Ineke Strouken

Immaterieel erfgoed is de nieuwe tak van erfgoed, waarmee heemkundekringen heel anders moeten omgaan dan met materieel erfgoed. In het najaar 2017 was immaterieel erfgoed het thema van de Raad van Aangeslotenen en dit najaar organiseerde Brabants Heem een aantal introducties voor heemkundekringen om het immaterieel erfgoed in hun gemeente te inventariseren en documenteren.

Een aantal heemkundekringen is al bezig met het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed in hun gemeente. Hiermee loopt Brabant voorop en kan het een voorbeeld worden voor andere provincies. Voor heemkundekringen is het dé kans om de verbondenheid met de gemeenschap te versterken en nieuwe leden binnen te halen.

Roze Maandag in Tilburg.
(foto Koos Busters, Nationale Beeldbank)

Hedendaags

Immaterieel erfgoed is en blijft nog een lastig onderwerp. De aanwezige leden van de heemkundekringen worstelden er mee. Als je immaterieel erfgoed vertaalt naar tradities, dan wordt het een stuk duidelijker. Een traditie is altijd een gebruik van nu, maar heeft zijn wortels in het verleden. Het is cultuur die je van generatie op generatie doorgeeft. Onder immaterieel erfgoed versta je geen gebruiken die verdwenen zijn, zoals bijvoorbeeld een processie die al lang niet meer wordt gehouden, maar 'levende' tradities. Als heemkundekring moet je die hedendaagse tradities inventariseren. Dat was voor de deelnemers aan de introducties best lastig. Ze zijn zo gewend om vanuit het verleden te denken.

Soms heeft immaterieel erfgoed een lange geschiedenis, zoals het losschieten van de bruid in de Beerzen en het driekoningenzingen in Midden-Brabant. Maar immaterieel erfgoed hoeft niet stokoud te zijn, als het maar van generatie op generatie wordt doorgegeven. Roze Maandag tijdens de Tilburgse Kermis bijvoorbeeld is zo'n nieuwe traditie en hoort zeker thuis op de gemeentelijke inventarisatie. In 1990 werd dit feest voor de eerste keer gehouden en is het inmiddels al doorgegeven aan volgende generaties.

Omdat immaterieel erfgoed 'levend' erfgoed is, is het belangrijk om bij het documenteren ook oog te hebben voor de dragers er van. Wie zijn de mensen achter het immaterieel erfgoed? Wat betekent het voor hen en hoe geven ze het erfgoed door aan de volgende generatie? Immaterieel erfgoed blijft immers alleen bestaan als de dragers er belang aan hechten. Zonder mensen geen immaterieel erfgoed.

'Levend' erfgoed

Zichtbaar

De deelnemers aan de introductie zijn nu aan de slag gegaan. Begin volgend jaar komen wij weer bij elkaar om de resultaten te bespreken. Immaterieel erfgoed is een andere manier van kijken naar erfgoed. Maar als je daar aan gewend bent dan gaat een wereld voor je open. Het zou mooi zijn als alle heemkundekringen het immaterieel erfgoed in hun gemeente gaan inventariseren en zichtbaar maken op de nieuwe website van Brabants Heem. Dan bouwen wij samen aan een compleet overzicht van Brabant. U zult versteld staan van alles wat wij hebben en merken dat zelfs u als kenner van de Brabantse geschiedenis nog immaterieel erfgoed tegenkomt waar u nog nooit van gehoord hebt. Ik ben in ieder geval alvast begonnen in Oirschot.

Ook van plan het immaterieel erfgoed te gaan inventariseren en documenteren?
Laat het dan weten: immaterieelerfgoed@brabantsheem.nl

► De kermiskassen in
café Oud-Brabant.
(foto Ton Fischer)

Een voorbeeld: kermiskas Oirschot

1. Beschrijving

In Oirschot hangt in verschillende cafés een kermiskas. In het café Oud-Brabant op de Markt hangen er zelfs meerdere. De vaste cafébezoekers sparen daarin voor de kermis. Een kermiskas is een kastje met een heleboel gleufjes die genummerd zijn. Elke deelnemer heeft zijn eigen nummer. Elke week doe je daar een briefje van 5 euro in. Als je een week overslaat dan moet je 0,20 cent boete betalen. De café-eigenaar telt elke week het geld en houdt daar een boekhouding van bij. In de week van de kermis krijg je je gespaarde geld in een enveloppe van hem met een lijst van wat je op welke datum gespaard hebt. Op deze manier spaar je een flink bedrag aan kermisgeld. De eigenaar verdient natuurlijk aan het wekelijks cafébezoek. In november organiseert hij een teeravond van de boetes (maar ik denk dat dat niet genoeg is en dat hij zelf ook mee betaalt) voor de deelnemers aan de kermiskas. De drankjes moet je zelf betalen, maar het eten is gratis.

Er zijn ook
jongeren die
meedoen

2. Gemeenschap

De gemeenschap die het immaterieel erfgoed draagt is:

- de vaste cafébezoekers die deelnemen aan de kermiskas
- de café-eigenaar
- de kermisexploitanten

De traditie wordt overgedragen van cafébezoeker op cafébezoeker. Toen bleek dat wij zaterdagmiddags graag wat gingen drinken, werden wij gevraagd om mee te doen. Er was toen net een plaatsje vrijgekomen, want in sommige cafés is er een wachtlijst.

De traditie van de kermiskas is een nog heel levende traditie in Oirschot en er zijn ook jongeren die meedoen.

3. Geschiedenis

Wanneer de cafés in Oirschot precies zijn begonnen met de kermiskas is niet bekend. Oirschot heeft een aantal cafés die al generaties lang bestaan en ouderen weten nog dat hun vader en grootvader al meedeed met de kermiskas. Dat zal in het begin van de 20ste eeuw zijn. Landelijk is bekend dat de kermis na 1850 populair werd bij de fabrieksarbeiders, die via de werkgever of via het café voor de kermis gingen sparen. Kermis was in die tijd hét uitje van het jaar. Immers men ging niet op vakantie. Nu heeft Oirschot gelukkig nog een hele gezellige kermis en een aantal cafés met een kermiskas. ■

Bier en brouwen, een boeiend thema

door René Beyst

De Dag van de Brabantse Volkscultuur stond in oktober in het teken van 'bier en bier brouwen in onze contreien'. René Beyst bestuurslid Heemkunde Gouw Antwerpen was erbij in Oirschot. Hij schrijft er in dit verslag over. Over de sfeer, de omgeving en over wat er allemaal besproken en bekeken is.

Het was een rustige, nog zeer aangename herfstdag op zaterdag 20 oktober te Oirschot, waar we probleemloos onze auto konden parkeren in het centrum vlakbij het "Hof van Solms", een mooi historisch pand, aanleunend tegen de

voormalige brouwerij "De Kroon" in de Koestraat. Binnenin dit ruime gebouw, ingericht als restaurant en ruim voorzien van zaalverhuur voor feesten, heerste een aparte, breugheliaans nostalgische sfeer, die qua stijlrichting misschien ietwat overdadig - maar dan toch opvallend - herinnerde aan de oude brouwerijen uit de middel- en latere eeuwen.

Verschillen

Een passend en gezellig trefpunt dus, waar heemvrienden van "Brabants Heem" bij elkaar kwamen uit Noord-Brabant voor een jaarlijks samentreffen onder de noemer van "Dag van de Brabantse Volkscultuur". Ook Heemkunde Gouw Antwerpen had hieraan gedeeltelijk meegewerkt, niet alleen omdat het onderwerp uiteraard ook de meer zuidelijke Brabanders aansprak, maar ook omdat deze volkscultuurdag de bedoeling had om de verschillen in de biercultuur tussen Nederland en België scherp te stellen doorheen de geschiedenis. Nochtans bleef de opkomst onverwacht matig met amper een 35-tal aanwezigen uit Brabant en een vijftal heemvrienden uit Heemkunde Gouw Antwerpen. De gezelligheid was er evenwel niet echt minder om, want een treffen tussen heemkundigen slaat altijd wel een brug en staat steeds borg voor leerzame gedachtewisselingen.

Als eerste spreker werd jong Belgisch talent voor de dorstigen naar kennis gegooid. Lennert Vissers, bio-ingenieur en master in voedingstechnieken, die in 2012 de masterprijs van de Kon. Ver. van Belgische Bierbrouwers won, schetste in grote lijnen de geschiedenis van het bier door de eeuwen heen tot aan de Belgische productontwikkelingen tijdens de voorbije 20e eeuw. Vertrekkend van voor onze jaartelling in het Nabije Oosten waar in de eerste sedentaire landbouwstroken al een vorm van bier gebrouwen werd, die zich verder ontwikkelde bij de Germaanse stammen, omdat wijnbouw hier niet geschikt was, kwam hij via de middeleeuwse bierbelasting terecht in onze contreien bij de vele biersoorten en de moderne brouwmethoden. In Nederland

werd de hoofdtoon export van pils (met afbouw van het brede aanbod aan inheemse speciaalbieren), terwijl in België een explosieve wildteelt ontstaan is van een uit de hand lopend aanbod van streekbieren vanuit talrijke kleine privé-brouwerijtjes. ➤

Wand met bierkatten van brouwerij De Kroon.

Een treffen
slaat een brug

Eigenwijs

De tweede spreker was Roel Mulder, (zelfstandig) historicus, bierkenner en auteur van het boek “Verloren bieren van Nederland”. In een wat eigenwijze vertelstijl wist deze spreker het publiek te boeien, door zeer kritisch met bronmateriaal om te gaan, waarbij hij een aantal valkuilen bloot wist te leggen. Hij speelde gretig in op de Nederland-België ontmoeting van heemkundigen en prikkelde even de wedijver naar “wie brouwt er het oudste of het beste bier”. Maar winnaars of verliezers liet hij gelukkig achterwege, al werden enkele twistappels ontkracht of bijgeschaafd. Dat de huidige bierpromotie en reclametechnieken een fel loopje nemen met de ware biergeschiedenis was duidelijk.

Theo Cuijpers was de derde spreker, die de “kuiperij” als naamdrager evenwel links liet liggen, maar een case-study bracht van de opkomst en ondergang van de Tilburgse brouwerij

► Bierpullen aan het plafond bij De Kroon.

“De Posthoorn”, die vroeger gevestigd was op de plaats waar hij ondertussen al vele jaren woont. Een interessante in-loco-evolutie van hoe het brouwen hier begon, groeide en tenslotte weer verdween.

In totaliteit een leerrijke voormiddag met een ontspannend verhaal over bier brouwen, dat door de sprekers goed met beeldmateriaal ondersteund werd.

De Kroon

De klok wees al bijna één uur aan, toen de lunchpauze weer andere, aangename verpozing en gesprekken op gang bracht. Om kwart voor twee stapten we naar het pand daarnaast waar de voormalige brouwerij “De Kroon” gevestigd was, die sinds 2015 verder brouwt onder de naam “Vandeoirsprong” met annex brouwerijmuseum. Ook hier konden we ons vergasten aan een gezellige ontvangst en een deskundige rondleiding met een proevertje amberbier, dat verrassend sterk op onze kleinbrabantse Palm geleek en ook zo smaakte.

Nadien wandelden we naar de Grote Markt van Oirschot. Daar was er keuze tussen een bezoek aan de Petrus Bandenkerk of een bezoek aan de “Vier Quartieren”, het lokale museum voor volkscultuur. Ik koos voor dit laatste omdat ik nog steeds leergierig ben naar de historische restanten van de volkscultuur elders in ons taal- en woongebied. Het volksmuseum, gerund door vrijwilligers, oogde zeer proper en was ruimtelijk goed overzichtelijk ingericht. Uiteraard waren er talrijke herkenningspunten, maar toch ontdekten we enkele verrassende onbekendheden vanuit de lokale volkse klederdracht.

Lokale volkse klederdracht

Kort na vier wandelden we terug naar onze vertrekplaats om afscheid te nemen van onze Noord-Brabantse heemvrienden bij een laatste drankje. Een gedeelte sloot zich nog aan bij een later gepland diner, maar wij verkozen om voor het donker terug te kunnen zijn op onze bekende Vlaamse wegen.

Besluit:

een goed gevulde dag met een boeiend thema, dat helaas toch niet die brede aantrekkingskracht heeft die het verdiende. ■

Kleur terug bij kruiswegstaties Haarsteeg

door Adrie Verboord

De kruisweg in de Haarsteegse parochiekerk is in oude luister hersteld. Dankzij inzet van vrijwilligers en met medewerking van studenten van de Vakschool Nimeto in Utrecht is dat tot een fraai einde gebracht. Het project haalde de nominatie voor de Knippenbergprijs.

Zomaar een doordeweekse dag in Haarsteeg. Vrijwilligers in en om de Lambertuskerk zitten met elkaar aan de koffie en dan komt het gesprek op de kruisweg, zoals die al sinds 1957 de kerk niet siert. In dat jaar heeft toenmalig pastoor Serrarens de plaatselijke schilder opdracht gegeven om alle veertien staties te transformeren van een prachtig polychroom geheel naar een monochrome uitvoering, waaruit alle details verdwenen zijn. Het was de tijdgeest, wordt er ter vergoelijking bij gezegd, maar de vrijwilligers in Haarsteeg verzochten 70 jaar na dato nog steeds 'wè's dè toch zunde war'.

Oorspronkelijke kleuren

Nou wil het toeval, dat juist in die tijd een aantal foto's tevoorschijn is gekomen, die aangeven hoe de kruisweg er vóór 1957 moet hebben uitgezien. Wat opvalt, is de overdaad aan goudkleur op deze foto's. André Schalken van het parochiebestuur pakt de handschoenen op en belooft de vrijwilligers om te gaan uitzoeken of restauratie van de kruisweg in de oorspronkelijke kleuren mogelijk is tegen acceptabele kosten.

► Monochrome statie.

Of restauratie mogelijk is

Heel andere kleuren

Van de kruisweg is bekend, dat die in 1904 in de Lambertuskerk van Haarsteeg is aangebracht. De aankoopprijs bedroeg fl.100,00 per statie, maar daarvoor kreeg men dan ook de beschikking over een gepolychromeerde kruisweg uit het atelier van Hendrik van der Geld. Geboren in het buurdorp Elshout werkt Hendrik van der Geld zich op tot een toonaangevend kunstenaar op het gebied van kerkelijke kunst in de neogotische stijl. In de tweede helft van de negentiende eeuw, na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853, zijn in Noord-Brabant tientallen neogotische kerken gebouwd, waaronder die van Haarsteeg, in gebruik sinds 1873.

Vakschool

André Schalken komt er al heel snel achter, dat een professionele restauratie onbetaalbaar is. De enige mogelijkheid lijkt te zijn om dit als een project aan te bieden aan een vakschool voor schilderen en restaureren. Na wat omzwervingen komt hij in contact met Vakschool Nimeto in Utrecht. Deze school afficheert zich als 'Creatieve Ruimtemakers' met onder meer een opleiding 'Specialist Restauratie en Decoratie'. Afgesproken wordt om voor onderzoek één statie naar Utrecht te brengen. Vervolgens wordt er een paar maanden omheen gedanst, zoals de vakdocenten Ivanka Massink en Krijn Kraaijeveld zelf aangeven, want zo'n project aannemen, dat is nogal wat. Totdat iemand opmerkt, dat het risico eigenlijk nihil is, want 'je kunt het altijd weer terug egaal wit maken'. De knoop wordt doorgemaakt en gedurende twee leerjaren gaan de studenten van het derde leerjaar met het project aan de slag.

Als opdrachtgevers gaan we regelmatig vanuit Haarsteeg een kijkje nemen in Utrecht. Bij een van die gelegenheden worden we al bij de buitendeur opgewacht door een opgewonden groep docenten en studenten. Zij hebben een heel verrassende ontdekking gedaan, die we meteen moeten komen bekijken. Wat blijkt? Bij het blootleggen (het afkrabben van de verflagen) komen heel andere kleuren tevoorschijn, dan zij en wij op basis van de beschikbare foto's verwacht hadden. Veel warmer, met veel meer symboliek en ook komen al details naar voren van zoomversieringen in de gewaden. Details, die op de foto's niet te zien waren. ►

◀ Verrassende kleuren worden zichtbaar.

▶ Restaureren, geconcentreerd en nauwkeurig werk.

Wat nu te doen? De opdracht was immers om de kruisweg te restaureren volgens de aangeleverde foto's. Natuurlijk is ter plaatse besloten om de foto's verder maar de foto's te laten en verder te gaan met het restaureren op basis van de blootgelegde kleuren.

Ruim zestig studenten hebben met elkaar 'met engelengeduld monnikenwerk uitgevoerd' een fantastisch resultaat bereikt. De beleving, het enthousiasme en de toewijding van deze jonge 'vakmensen in wording' te mogen zien, was bij elk bezoek weer overweldigend en hartverwarmend. Het is een race tegen de klok geworden, maar op 5 juli 2018 is tijdens een passende ceremonie in de kerk van Haarsteeg het resultaat door Vakschool Nimeto opgeleverd

Vastgelegd

Het hele project is vastgelegd in een rijk geïllustreerd boek van 100 pagina's. Hierin wordt eerst het project geduid door de lezer mee te nemen door de geschiedenis van Haarsteeg, als dorp en als parochie, door het ontstaan van de kruisweg uiteen te zetten en stil te staan bij de belangrijkheid van Hendrik van der Geld. Vervolgens komt heel goed naar voren, waartoe de opleiding in staat is en hoe docenten en studenten dit project beleefd en uitgevoerd hebben, op de allereerste plaats als een léérproject. Daarom gaat het immers bij elke opleiding.

Monnikenwerk

Het boek zal door Vakschool Nimeto de komende jaren worden gebruikt om hun relaties te laten zien, waartoe zij als opleiding in staat zijn. Mochten door deze boekbeschrijving lezers geïnspireerd worden om mogelijk ook hun eigen wondertje te laten gebeuren, dan heeft Vakschool Nimeto er geen enkel bezwaar tegen, wanneer zij hiertoe benaderd wordt.

De foto's bij dit artikel zijn van de hand van Gerrit Spruijt, Vakschool Nimeto in Utrecht.

▶ Kleurrijk en vol detail terug in Haarsteeg.

Het boek is verkrijgbaar via de webwinkel www.hkkonsenoort.nl voor €12,50 exclusief verzendkosten.

Heemkundekring Onsenoort komt graag in contact met parochies, waar in de kerk een soortgelijke maar dan nog originele kruisweg van Hendrik van der Geld aanwezig is. Reacties graag naar: bestuur@hkkonsenoort.nl. ■

Historische dag voor het Eicha Museum

door Johan Biemans

Zondag 7 oktober 2018 gaat de geschiedenis in als een moment van grote betekenis, niet alleen voor het in Bergeijk gevestigde Eicha Museum, maar evenzeer voor Bergeijk en de hele Kempen. Met de ondertekening van de schenkingsovereenkomst werd het Eicha Museum, archeologisch museum voor de Brabantse Kempen, eigenaar van de Collectie Gerrit Beex.

In aanwezigheid van het bestuur van de Stichting Eicha en van de Stichting Vriendenkring Eicha werd de waardevolle collectie door Nel Beex-Roos en haar zoon Willem Beex (archeoloog), door de ondertekening van de schenkingsovereenkomst, eigendom van het museum. Na een inleiding door conservator Johan Biemans over de jarenlange samenwerking en vriendschap met Gerrit Beex werd de speciaal voor de collectie geplaatste vitrine onthuld door de gulle schenkers.

Romeinse nederzetting

De samenwerking met Gerrit Beex (1912-1993) gaat terug naar eind jaren '50 van de vorige eeuw toen de eerste archeologica voor een museum hier bijeengebracht werden. Vooral na de ontdekking van een Romeinse nederzetting in Riethoven in 1966 kwam de samenwerking in een stroomversnelling, die leidde tot de realisering van het Eicha Museum in 1974 toen het gemeentebestuur subsidie beschikbaar stelde voor aanschaf van de vitrines. Niet alleen de gemeente Bergeijk, maar ook de toenmalige gemeenten Riethoven, Westerhoven en Luyksgestel stelden een jaarlijks bedrag per inwoner beschikbaar om het museum voor de Kempen te behouden.

Door de samenwerking met Gerrit Beex ontstonden er vruchtbare contacten met de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek en met wetenschappelijke instellingen zoals de universiteiten in Nijmegen en Amsterdam. Talrijke vondsten uit de grootschalige opgravingen in de Kempen in de jaren '80 en '90 kregen een vaste plaats in het Eicha Museum.

Met de aanwinst van de Collectie Gerrit Beex, vondsten uit bijna alle gemeenten in de Kempen, is het museum in Bergeijk, met grafheuvels uit de bronstijd op wandelafstand, nog meer een schatkamer van de Brabantse Kempen.

◀ Nel Beex-Roos en Willem Beex onze hartelijke dank voor dit historisch gebaar aan de Brabantse Kempen. (foto Theo Schoenmakers)

Vriendenboek

De naam van Gerrit Beex is verbonden niet alleen met de Kempen maar met de hele provincie Noord-Brabant en daarbuiten. Hij was de eerste provinciale archeoloog van onze provincie van 1966 tot aan zijn pensioen in 1977. Bij die gelegenheid werd hem een liber amicorum aangeboden, met 27 bijdragen van archeologen uit Nederland en Vlaanderen. Dat vriendenboek vond zijn ontstaan in het Eicha Museum dat in zijn tijd 'de kraamkamer van het Kempenproject' werd genoemd.

Gerrit was medeoprichter van de Stichting Brabants Heem. Als mederedacteur van het gelijknamige tijdschrift schreef

hij honderden artikelen over opgravingen en vondstmeldingen. Het Archeologisch Repertorium van Noord-Brabant telt tussen 1947 en 1993 (het jaar van zijn overlijden) 522 publicaties. Als medeoprichter van de Stichting Brabants Heem zou hij trots zijn als hij nu nog kon meemaken dat bij deze Stichting 123 heemkringen zijn aangesloten met ± 30.000 leden.

Voor al zijn verdiensten werd Gerrit Beex, bij zijn pensionering in 1977, benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. In 1980 werd hij lid van verdienste van de Stichting Brabants Heem met als bijzondere titel 'Pionier van Brabants Heem'. In 1989 bij zijn 40-jarig jubileum als redactielid bij Brabants Heem werd hem de 'waarderingsspenning van Gedeputeerde Staten' aangeboden voor al zijn werk tot dan toe op het gebied van 'Oudheidkunde en Archeologie'. Bij gelegenheid van zijn 80ste verjaardag in 1992 werd hem voor al zijn 'heemkundig werk' de bronzen legpenning van de Stichting Brabants Heem toegekend. ■

Pionier van Brabants Heem

Wederopbouw- boerderijen in Noord-Brabant

Gevelsteen met uit het
vuur rijzende leeuw
van aardewerf
Brouwers uit Leiderdorp.

door Piet van Asseldonk

Aan het begin van en vlak ná de oorlog werden er omwille van de voedselvoorziening in ons land in een razend tempo om en nabij 9000 door oorlogsgeweld verwoeste boerderijen herbouwd. Deze zogeheten wederopbouwboerderijen zijn vaak herkenbaar aan een gevelsteen met jaartal, voorzien van een uit het vuur oprijzende leeuw.

Van alle provincies verzeen veruit de meeste van deze boerderijen in Noord-Brabant: meer dan 2300. Tweede in de rij is Limburg met circa 1700 en hekkensluiter Friesland met ongeveer 80. In Brabant werden vele honderden wederopbouwboerderijen gebouwd in een ruime cirkel rond Mill en Sint Hubert en Zeeland (de Peel) én in plaatsen als Sint-Oedenrode, Schijndel en Veghel, het huidige Meierijstad. Aantallen en (soms verouderde) adresgegevens zijn op te zoeken in de databank van het Meertens Instituut in Amsterdam: www.meertens.knaw.nl/bwb Bouwtekeningen van veel van deze boerderijen zijn, zij het nog niet on line, te vinden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Deze twee collecties vormen een goudmijn voor heemkundigen, want achter de voordeur van elke wederopbouwboerderij ligt een oorlogsdrama verborgen.

Twee fasen

Zowel de verwoesting als de wederopbouw van duizenden Nederlandse boerderijen kende twee fasen. Bij de inval van de Duitsers in ons land (mei 1940) kreeg wat Brabant betreft vooral de Peel harde klappen. Het Nederlandse leger deed een vergeefse poging de Duitse troepen tegen te houden via de Peel Raamstelling en de Grebbelinie. Om een vrij schootsveld te hebben staken de militairen ongeveer 550 boerderijen in brand. Het grootste boerderijenverlies (ongeveer 8500) echter was er aan het einde van de oorlog. Noord-Brabant kreeg in het najaar van 1944 rake klappen bij het oprukken van de geallieerde troepen (de operatie Market Garden) en de pogingen van de Duitsers hen te stoppen. In het kruisvuur van bevrijders en bezetters gingen toen veel boerderijen in vlammen op.

Een snelle wederopbouw van de bij de Duitse inval in ons land verwoeste boerderijen werd in 1940 door de Duitsers nodig geacht om de voor hun legers vitale voedselvoorziening veilig te stellen. Het voortouw daarbij kreeg het toen opgerichte Bureau Wederopbouw Boerderijen (BWB). Deze rijksinstelling kreeg van de Duitsers betrekkelijk veel speelruimte. Het BWB nam in 1940-1941 het herstel van honderden boerderijen ter hand. Van de daardoor (herstelde) agrarische productie vorderden zij vervolgens een flink deel voor hun soldaten. De Duitsers hechtten aan een wederopbouw van streek-eigen, traditionele boerderijen. Dat paste bij hun nationaalsocialistische, ➤

Wederopbouw-
boerderij aan de
Hoeves in Schijndel.

Germaanse ideologie. Het omvangrijkste opbouwwerk begon meteen na de bevrijding van Zuid Nederland in september 1944. De eerste wederopbouwboerderijen konden, ondanks schaarste aan bouwmaterialen en gebrek aan geschoolde arbeidskrachten, al in 1948 worden betrokken door gezinnen die daarvoor in opgelapte schuren of in door het Bureau Wederopbouw Boerderijen (BWB) verschaftte noodwoningen moesten huizen. Voor het vee waren er, tot de boerderijen herbouwd waren, krakkemikkige noodstallen beschikbaar. De agrarische wederopbouw was een megaklus waarbij de 'oorlogservaringen' van het BWB goed van pas kwamen. De archieven van deze operatie zijn pas de laatste jaren toegankelijk geworden. Sophie Elpers schreef er in 2014 het proefschrift "Erfenis van het verlies. De strijd om de wederopbouw van boerderijen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog" over. Daarvan is eind oktober een handelseditie verschenen.

Modernisering en traditie

De uitgangspunten van het machtige BWB, dat in 1949 werd herdoopt tot de Afdeling Boerderijbouw van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting, waren, zoals Sophie Elpers schrijft, glashelder: modernisering en traditie, maar steeds onder het primaat van de financiering van de wederopbouw. In de eerste jaren na de oorlog was schraalhans keukenmeester. De traditie kreeg vorm via de keuze voor "streekeigen boerderijbouw". Voor Brabant betekende dat een voorkeur voor de traditionele langgevel- of kortgevelboerderij. Dat wilde men bereiken door de inzet van plaatselijke architecten. De boeren kregen, volgens

▲ *Betonnen stalramen met ventilatiedorpels.*

Modernisering en traditie

een ingewikkelde regeling, de geleden oorlogsschade min of meer vergoed; afhankelijk van de grootte en kwaliteit van hun eerdere boerderij. De rest moesten zij uit eigen zak betalen. Ze kregen door de bank genomen zo'n beetje boerderijen terug van dezelfde omvang als ze verloren hadden.

Vanwege de beperkte financiële reikwijdte verliep de modernisering van de kleine boerenbedrijfjes niet altijd soepel. Trefwoorden waren hygiëne, brandveiligheid, efficiëntie en scheiding van woonruimte en stallen via spoelkeukens. Mede dankzij de inbreng van de Bond van Plattelandsvrouwen kwamen er modernere woongedeelten. De potstal werd een grupstal met automatische drinkbakken, gemetselde

Potstal werd een grupstal

metstvaalten en betonnen gierkelders. De brandbare houten hoozolders werden van steen en beton en via gebruikmaking van veel asbest (!) werd een betere brandveiligheid gecreëerd. Betere ventilatie ontstond door toepassing van luchtkokers en betonnen stalramen met ventilatiedorpels en dankzij veel ramen vingen de gebouwen meer licht. Met het vorderen van de wederopbouw werden de regels en richtlijnen wat soepeler en kregen de boeren en boerinnen meer ruimte om hun eigen ideeën een rol te laten spelen. Daar stond tegenover dat de financiële teugels verder aangehaald werden. Er werd geleidelijk meer gelijkvormig en minder streekeigen gebouwd, wat de boeren prima vonden. Dankzij vormen van systeembouw werd er een efficiëncyslag gemaakt. ▶

▶ *Een moderne keuken in een wederopbouwboerderij.*

Centralistisch

Tijdens de wederopbouwoperatie was er herhaaldelijk gemor op het bureau BWB dat te centralistisch en te traag zou zijn. Volgens onderzoeker Sophie Elpers echter werden “ondanks ernstige klachten” de wederopbouwboerderijen toch “vooral positief beleefd”. Ze schrijft: “Boeren zagen er vooruitgang in. Nostalgie verhalen over de tijd van vóór de oorlog kwamen nauwelijks voor.” Nu, zo’n 75 jaar later, zijn er in Brabant nog veel van die wederopbouwboerderijen, herkenbaar aan rode dakpannen, betonnen stalramen en luchtkokers, te zien. Maar er zijn er ook veel gesloopt om ruimte te maken voor woningbouw en industrie. De overgebleven exemplaren zijn veelal niet of nauwelijks meer als boerderij in gebruik. Ze werden verbouwd tot woonboerderij en, voor zover nog door agrarische ondernemers bewoond, hebben die in de nabijheid van hun wederopbouwboerderij nieuwe, bij de moderne tijd passende stallen gebouwd. De aan het einde van de oorlog geschikte boerderijen bleken enige decennia later door specialisatie, mechanisatie en schaalvergroting ontoereikend. Het kleine gemengde bedrijf verdween van de kaart en de nieuwe, veel grotere boerenbedrijven vergden andere gebouwen dan de wederopbouwboerderijen. ■

▼ *Wederopbouwboerderij nu een dubbel woonhuis.*

Expeditie Tempelier in Alphen

door Julia Ermens

Heemkundekring “Carel de Roy” Alphen en Riel neemt bezoekers zaterdag 26 januari mee op “Expeditie Tempelier”. De Tempeliers hadden in Alphen de enige commanderij van Brabant.

In Alphen stond in de middeleeuwen commanderij, “Hof Ter Brake” van de Tempeliers. “Hof ter Brake” en “Zaamslag” in Zeeuws-Vlaanderen zijn de enige twee bekende Tempelierscommanderijen in het huidige Nederland. Een uniek stukje geschiedenis, waar Alphen trots op mag zijn.

“Expeditie Tempelier” belicht zoveel mogelijk facetten van de Tempeliers. Patrick Timmermans werkt mee aan de dag en zal die met de formule van “Het Café met de zachte G” de dag begeleiden. Patrick Timmermans is directeur van Erfgoed Brabant. Hij zal op een geanimeerde wijze diverse sprekers introduceren en interviewen. Zoals Arnoud-Jan Bijsterveld, hoogleraar middeleeuwse geschiedenis en afgestudeerd op de Tempeliers in Alphen. Op deze dag zal “De Zwaardkring” een demonstratie zwaardvechten geven, zoals dit ten tijde van de Tempeliers geschiedde. “De Zwaardkring” heeft tot doelstelling het verspreiden van kennis en kunde met betrekking tot de middeleeuwse krijgskunst. “De Zwaardkring” is aangesloten bij de Nederlandse H.E.M.A. (Historical European Martial Arts). Een delegatie van hedendaagse Tempeliers is op 26 januari in Alphen aanwezig. Deze tempeliers van de Orde van Norbertus zijn onder gebracht in de O.S.M.T.H., een wereldwijde Tempeliers organisatie. Zij dragen de christelijke waarden en tradities uit volgens de principes van de Tempeliers. Een van deze moderne Tempeliers, Lambert van Nistelrooij, zal hun bezigheden en doelstellingen toelichten. Verder zullen de huidige en meest recente bewoners van “De Prinsenhoef” aan het woord komen. “De Prinsenhoef” is de locatie en opvolger van de commanderij “Hof ter Brake”. Jan van Eijck, huisverteller van heemkundekring “Carel de Roy” zal opmerkelijke zaken en anekdotes vertellen over Tempeliers en “Hof ter Brake”. Uiteraard zal het programma omlijst worden met entertainment en livemuziek.

“Expeditie Tempelier” begint zaterdag 26 januari met de ontvangst vanaf 10:15 uur en is in “CC Den Heuvel”, Heuvelstraat 5, te Alphen.

Kaarten zijn vanaf 21 december te bestellen via: www.denheuvel.org/tempeliers

Het einde van Vluchtoord Uden

door Toon Swinkels

Van de hand van Henk Hellegers, voorzitter van Brabants Heem en burgemeester van Uden is het tweede boek over Vluchtoord Uden gepresenteerd. Dit boek - "Van Vluchtoord Uden terug naar een eenzame, kale hei" - verscheen ter gelegenheid van de afsluiting van de herdenkingsperiode van de Eerste Wereldoorlog, de zogenaamde "Grote Oorlog", die eindigde op 11 november 1918.

Het eerste exemplaar werd op 10 november 2018 vóór de aanvang van de première van het toneelstuk "Vluchtoord Vaarwel" aangeboden aan Karl Van de Bossche, Deputy Head of Mission van de Belgische Ambassade. Dit gebeurde nadat Inez van Tienoven, voorzitter van Stichting Uden in Geschriften (de stichting die het boek uitgeeft) eerst een korte inleiding over het boek had gegeven.

Ook dit keer is de schrijver erin geslaagd een rijk geïllustreerd boek van 192 bladzijdes samen te stellen. Een heel team assisteerde hem daarbij. Vrijwilligers van de Werkgroep 100 jaar Vluchtoord van de Heemkundekring Uden deden o.a. onderzoekswerk in archieven en kranten om de auteur bij het schrijven te ondersteunen.

◀ *De r.k. kerk van Vluchtoord Uden.
(foto Stichting Het Uden-archief van Bressers)*

♣ *Wielervedstrijd in juni 1918 in Vluchtoord.
(foto Stichting Het Uden-archief van Bressers)*

De officiële titel van het boek is: "Van Vluchtoord Uden terug naar een eenzame, kale hei". Het eerste boek "Van heidegrond tot Vluchtoord Uden" behandelde vooral de periode 1914 – 1915, toen er in Uden in korte tijd een vluchtelingenkamp werd gebouwd, waar in totaal meer dan 15.000 vluchtelingen zijn opgevangen. Vluchtoord Uden was toen het enige kamp in Brabant en tevens een van de grootste in Nederland. Dit "Belgisch dorp" had in die tijd meer inwoners dan het dorp Uden.

Tot voor kort waren er in Uden weinig dingen te vinden die aan het Vluchtoord herinnerden, op een aantal straatnamen op het industrieterrein "Vluchtoord" en de restanten van de alom bekende Belgische wielervedstrijd na. Daar is vier jaren geleden bij de grootse herdenking van het begin van de Grote Oorlog verandering in gekomen: op de locatie van het voormalige kamp werden panelen met afbeeldingen en informatie geplaatst en op de Landerlaan, nabij het Udens crematorium is toen een monument in de vorm van de gevel van het kampkerkje onthuld.

In dit tweede boek verhaalt Hellegers over het dagelijkse leven in het kamp en over hoe een paar jaar na het vertrek van de bewoners dit zo druk bevolkte gebied weer veranderde in een eenzaam, kaal heidegebied. De auteur schrijft niet alleen over diverse zaken betreffende het Vluchtoord Uden zelf in ▶

de periode vanaf 1916, maar hij beschrijft ook de effecten van het kamp op de Udense samenleving. Heel interessant is het hoofdstuk, waarin beschreven wordt hoe de Udense pastoors protesteren tegen het “onzedig” zwemmen van de Belgen in waterplas De Kleuter!

Door de economische crisis in ons land, die werkloosheid en armoede met zich mee bracht, werd de irritatie in de Udense samenleving ten opzichte van het vluchtoord geleidelijk aan steeds groter. Daar kwam nog bij dat het vluchtoord vanaf 1916 ook onderdak verschafte aan mensen met een Nederlandse nationaliteit, die België en Duitsland ontvlucht waren of nergens anders in Nederland welkom waren. Het gevolg was dat, toen er op 11 november een einde kwam aan de Grote Oorlog en België bevrijd was, Uden nog lang niet van zijn vluchtoord af was. Het leven in het “kamp” werd steeds minder draaglijk. Het vluchtoord werd op de duur wel steeds leger en leger, maar pas begin 1921, dus ver na de oorlog, volgde de totale afbraak en werd het gebied weer een eenzame, kale heide.

Heel interessant zijn in het tweede boek de verhalen van de nazaten van de vluchtelingen; tijdens de vele activiteiten van de laatste jaren zijn er nogal wat contacten gelegd met kleinkinderen en achterkleinkinderen van de bewoners. Ook is er een apart hoofdstuk gewijd aan de brieven van de Australische hulpverlener Martin Walker, die ruim twee jaar werkzaam was in het vluchtoord en daar zijn familie van op de hoogte hield.

Het boek wordt afgesloten met een hoofdstuk over de activiteiten rondom de herdenking van 100 Jaar Vluchtoord Uden. De Heemkundekring Uden heeft in het najaar van 2013 de Werkgroep 100 jaar Vluchtoord opgericht. Deze werkgroep heeft gezorgd voor een uitgebreide herdenking van deze bijzondere periode in de geschiedenis van Uden.

Het boek is voor € 19,95 te koop bij de Udense boekhandels Bert van der Heijden en Edele Brabant. Het boek is ook te bestellen bij info@udeningeschriften.nl. Verder is het verkrijgbaar bij de Udense VVV en Heemkundekring Uden.

Irritatie in de Udense samenleving

Schoonstraat, 't Strôtje in Heesch

door Hans Pennings

Heemkundekring 'De Elf Rotten' uit Heesch heeft samen met Tiny Goossens het boek 't Strôtje Heesch uitgegeven. Het is een prachtig boek geworden over de geschiedenis van een van de oudste en kleinste straten van Heesch: de Schoonstraat.

De auteur van het boek, Tiny Goossens, is opgegroeid in de Schoonstraat in Heesch en woont er al zijn leven lang. Samen met de fotowerkgroep van de heemkundekring heeft hij het boek samengesteld. Harrie van Helvoort verzorgde de lay-out van het boek en Henrie Verstegen tekende voor de foto's.

Het fraai vormgegeven boek 't Strôtje Heesch schetst in woord en beeld de bewoningsgeschiedenis van de Schoonstraat, de verbinding tussen de Hoogstraat en de Rijksweg vanaf 1900. Het was een straat met middenstanders en ambachtslieden: een bierbrouwer, een klompenmaker, twee bakkers, een slijter, een aannemer, een slager en een varkenshandelaar. Het is de straat waar de internationaal vermaarde firma Zwanenberg is begonnen, het is de straat van Driekske Boerke, Janus van Nolle, Willem Zuutjes en Has Buuts. De befaamde bierbrouwerij 'De Drie Leliën' was er gevestigd, evenals de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond met het bondsgebouw, het diepvrieshúske en de brandweertoren. Met de totstandkoming van het boek lost de auteur een belofte in die hij 25 jaar geleden heeft gedaan tijdens de reünie van de bewoners van 't Strôtje.

Het boek vertelt het verhaal van Schoonstraat 1 tot en met 21 en 2 tot en met 20 aan de hand van foto's van gebouwen en bewoners, advertenties, krantenknipsels en korte soms persoonlijke verhalen. Het boek telt 108 pagina's.

Het boek is te koop voor € 17,50 bij de heemkundekring, Hans Pennings, e-mailadres: secretariaat@de-elf-rotten.nl, tel. 06-10463762

De Schoonstraat in Heesch, verbinding tussen Hoogstraat en Rijksweg. (foto collectie De Elf Rotten)

Religie in Brabant vanaf 700 tot heden

Noord-Brabant tussen hemel en aarde' is de titel van het boek van de hand van Paul B. Dijckmans. Hij beschrijft daarin over het ontstaan van het christendom in Brabant en hoe dat vervolgens tot op heden is gebleven.

In het boek, uitgegeven bij het Schrijvershuis, worden ruim vijftig voorbeelden gegeven van de wisselwerking tussen religie en samenleving. Die wederzijdse beïnvloeding beslaat vele terreinen van de samenleving. Het boek begint met de prediking van het christendom door Willibrord. In negen hoofdstukken worden vragen gesteld over het centrale thema van het boek.

Enkele voorbeelden daarvan zijn:

- Hoe Norbertus van Gennep te volgen?
- Vanuit Galder naar de ware Jacob?
- Waar stond de eerste protestantse kerk?
- "Eindelyk uit d'Onderdrukking"?
- Maria, Anneke of Kaatje?
- Moest de heiden eraan geloven?
- Van God los in de jaren 1960 - 1970?

Als voorbeeld een korte passage uit 'Rooms of rood', circa 1900.

Gebrandschilderde ramen in de kerk van Moergestel met links Crispinus en rechts Crispinianus. Zij waren broers die tijdens een christenvervolging in de Romeinse tijd naar Gallië (Frankrijk) uitweken. Daar vestigden zij zich als schoenmaker en werkten

De gebrandschilderde ramen in de kerk van Moergestel met links Crispinus en rechts Crispinianus.

gratis voor arme mensen. Omdat ze mensen vroegen zich tot het christendom te bekeren, werden ze gezeseld. Daar bleef het niet bij; ze werden ondergedompeld in hete olie en uiteindelijk onthoofd. Op hun heiligendag dronken schoenmakers in Brabant later graag een borreltje. Als heildronk werd gezegd: "Sint Crispinus was een heilig man, hij dronk de klare uit de kan".

Ook ontstond de 'Diocesane Lederbewerkers - Arbeidersbond St. Crispinus en Crispinianus in het bisdom van 's - Hertogenbosch'. De katholieke Werkliedenvereniging sloot zich daarbij aan. Geestelijk adviseur van deze bond was kapelaan De Wit uit Hilvarenbeek. Hij moest elk besluit van het bestuur goedkeuren. Alphons de Vries verzette zich hiertegen. Hij wilde een 'vrije' vakvereniging, 'een die zelf in zijn huishouden baas is (...) eerst moeten we boterhammen hebben, voordat we katholiek zijn.' De toehoorders reageerden daarop met gefluit en boegeroep en met de kreet 'eerst katholiek, dan brood'.

Basis van het boek is een omvangrijke en gedegen studie van de literatuur over de diverse onderwerpen. Samen vormen zij een overzicht van Brabants cultuurgeschiedenis, dat vlot leesbaar is. Daarin nemen ontwikkelingen in katholieke kring een voorname plaats in. Daarnaast is er aandacht voor protestantisme, jodendom en de islam. Foto's van Jan Geerts en andere illustraties ondersteunen de verhaallijn. Het laatste hoofdstuk is van de hand van dr. Theo Schepens, godsdienstsocioloog en hij beschrijft de revolutionaire afkalving van het christelijk geloof in de laatste vijftig jaar. Het boek sluit met het zoeken van een antwoord op de vraag 'Heeft de RK-Kerk in Brabant toekomst?' Het boek sluit af met een uitgebreide literatuurlijst.

De auteur Paul B. Dijckmans werd in 1944 in Helmond geboren. Hij volgde de HBS aan het Carolus Borromeus-College in Helmond. Daarna studeerde hij geschiedenis aan de RK Leergangen in Tilburg en werd docent in dit vak op havo en vwo. Sinds 1973 woont hij in Moergestel.

Bestellen: via www.schrijvershuis.nl en kies de optie Boekenwinkel.

Vliegtuigcrashes '40-'45 in Midden-Brabant

door Bart Be aard

Heemkundekring Onsenoort heeft onlangs het boek 'Vliegtuigcrashes '40-45 in Midden-Brabant' uitgegeven. Dit boek is het levenswerk van Pouwel Pouwels (1932-2015) uit Elshout.

Het boek is het resultaat van jaren speurwerk en het behandelt gedetailleerd de tweeëndertig vliegtuigcrashes tijdens de Tweede Wereldoorlog in het gebied tussen Geertruidenberg en 's-Hertogenbosch.

In dertig hoofdstukken komen alle in Midden-Brabant neergestorte bommenwerpers, jachtvliegtuigen en zweefvliegtuigen, van zowel de geallieerden als van de Duitse overheersers. Er is aandacht voor de aard van de crash, de oorzaak, de nasleep en de menselijke kant. Het boek is geïllustreerd met meer dan 150 foto's die, voor een groot deel, nog nooit eerder in boekvorm zijn verschenen. Tevens een inlegvel met de exacte locaties van de neergekomen vliegtuigen.

Het boek vertelt het verhaal van vliegtuigbemanningen die iedere keer weer hun leven in de waagschaal stelden en burgers die hen, ook met gevaar voor eigen leven, hielpen ontsnappen. Dit boek maakt weer eens duidelijk hoe fel de luchtoorlog was in de jaren 1940 tot 1945 en hoeveel slachtoffers er daarbij vielen. Kortom, het is een bijzonder document voor eenieder die geïnteresseerd is in de (lucht)oorlog of in de lokale geschiedenis.

Het boek kost €15,- en is verkrijgbaar bij de boekhandels Sikkers in Drunen en Plantage in Waalwijk of te bestellen bij de heemkundekring via bestuur@hkkonsenoort.nl of 0416-320995.

► *Het levenswerk van Pouwel Pouwels, gefascineerd door de luchtoorlog.*

De toponymie van Best

door Theo Louwers

De geschiedenis van het grondbezit van Best en impressies van de herdgangen uit de jaren '50-'60 is geboekstaafd door Paul Maas en Daniel Vangheluwe. Het boek De toponymie van Best is een productie van Stichting de Kapellekes. In samenwerking met Erfgoedvereniging Dye van Best en de gemeente Best is het onlangs gepresenteerd.

Het onderzoek naar de veldnamen van Best door Paul Maas en Daniel Vangheluwe startte in 2012 en is op wetenschappelijke wijze uitgevoerd. "Straten zijn ook bij het onderzoek betrokken vanwege het belangrijke aandeel van deze herdgang in de geschiedenis Oirschot en dus ook van Best", legt Paul Maas uit. "Onder meer ook vanwege de belangrijke noord-zuidverbinding: Heersdijk-Lopende Straat waarvan wordt aangenomen dat die belangrijk moet zijn geweest in de Romeinse tijd. Dat is evenzeer het geval met de andere zeer oude noord-zuidverbinding in de Vleut, de Oude Baan, die een rol speelde bij de contacten vanuit de Abdij van Sint-Truiden via Woensel naar het noorden. In Straten op Kasteren ligt een Romeinse vindplaats, waarvan we nog in de verste verte niet weten wat voor betekenis die Romeinse aanwezigheid heeft gehad op Best en Oirschot."

Abdij

Tot nu toe heeft het onderzoek geleid tot een bijdrage aan 't Goet te Arle en een studie naar de betekenis van de Abdij van Sint-Truiden in Best en Oirschot, die in dit boek aanbod komen. "Het maken van een gedigitaliseerde kadasterkaart van Best en die gekoppeld is aan het kohier van 1792 leverde de lokalisatie op van veel veldnamen waaraan we vele archiefgegevens hebben weten te verbinden. Onze gegevens gaan doorgaans niet veel verder terug dan tot ca. 1200 met een enkele uitzondering tot 1107 waarin een pauselijke acte over de bezittingen van de abdij van Sint-Truiden in Noord-Brabant spreekt."

Verder worden in het boek impressies gegeven die rijkelijk voorzien zijn van foto's over de herdgangen van rond de jaren '50-'60. Paul Maas: "Die zijn gebaseerd op eigen herinneringen en op interviews met personen uit die herdgangen. We streven daarbij niet naar volledigheid. Wel geven ze een mooi en betrouwbaar beeld van Best uit die tijd. Ze helpen ons, nu in 2018, de ontwikkelingen van Best via 1950-1960 en 1800 verder terug op het netvlies te krijgen."

"Vanaf het begin hebben we hebben ons verstaan met de Erfgoedvereniging 'Dye van Best' waar we goed mee hebben samengewerkt. Een samenwerking die ook heeft geleid tot het mooie boek 't Goet te Arle. Harrie van Vroenhoven als voorzitter en Chris Kastelijin en Kees Dekkers, hebben ons ieder op hun terrein geholpen bij ons onderzoek en de presentatie ervan."

Bewondering

Prof. Dr. Jozef Van Loon uit Antwerpen steekt zijn waardering voor het tot stand gekomen boekwerk niet onder stoelen of banken. "Mijn bewondering voor het geleverde werk en de bijzonder lijvige studie. Mochten we over zulke degelijke toponymieën voor heel N.-Brabant en Limburg beschikken, dan zouden we veel meer weten over onze (oudste) geschiedenis." Het boek werd mede mogelijk gemaakt door subsidies van PB Cultuurfonds en het Groenewoud. ■

Mooi en
betrouwbaar
beeld van
Best

In 2019 verschijnt de Koerier vier keer. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houdt u zich wel aan de inleverdatum. Ongeveer drie weken na de inleverdata ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten en op de website geplaatst. Kopij sturen naar: tjeuvanras@ziggo.nl

De
Koerier

In 2019

De uiterste inleverdata voor de uitgaven in 2019 zijn:
maandag 25 februari 2019
maandag 3 juni 2019
maandag 26 augustus 2019
maandag 11 november 2019

Hank, de mooiste buurt van Wanroij

door Marc van der Straaten

Wanrode's Heem uit Wanroij heeft een boek uitgebracht over buurtschap de Hank. Het boek beschrijft 200 jaar geschiedenis van de straten Hank, De Vlaskuil en 't Muurke, samen buurt de Hank. Titel: Hank, de mooiste buurt van Wanroij.

Rond 1805 werd de eerste boerderij gebouwd en na 1860 verkocht de gemeente de heidegrond in kleine percelen aan belangstellenden, begon de ontginning daarvan en werden er enkele huisjes gebouwd. In die jaren was bijna iedereen er wever van beroep. De naam Hank komt van een bron (kwelwater) die zich tot rond 1960 in de straat bevond. Daar loopt een ondergrondse waterader die deze bron voedde. Nog altijd is in de omliggende weilanden te zien waar deze waterader loopt. Het gras is er, ook bij droogte, altijd groen. Bijna 100 jaar bleef het aantal huizen gelijk maar van 1960 tot 1970 kwam er een bouw golf van "landarbeiderswoningen", gewone burgerwoningen met minimaal 1600 m2 grond en een verplichte schuur van 10 bij 5 meter. Veel nieuwe bewoners hielden daarin wat kippen, varkens, een stier of kalveren en teelden groenten op hun perceel. Het boek laat zien wie er in deze twee eeuwen aan de Hank heeft geleefd en is bijgewerkt tot begin 2018. Beschreven is waar de bewoners vandaan kwamen en waar ze naar toe gingen als ze verhuisden. Van zoveel mogelijk gezinnen, huizen en straatbeelden zijn foto's verzameld. Al in 2006 is daarmee begonnen. Bijna iedereen die op de Hank woont of ooit heeft gewoond is getraceerd en zij verstrekten graag hun verhaal en foto's dat uiteindelijk heeft geresulteerd in een prachtig boek. In het boek zijn ruim 1300 foto's opgenomen op 260 pagina's en het verhaal van ruim 100 gezinnen vanaf 1805 is daarin opgenomen. De oudste foto dateert van iets voor 1890. Er wonen nog altijd afstammelingen van de eerste bewoners uit 1805 aan de Hank, inmiddels de achtste generatie. Ook is ingegaan op de ontwikkeling van de Hank vanaf 1805, van woeste heidegrond tot een lintbebouwing in de 21e eeuw. Oude kaarten en luchtfoto's laten dat goed zien. Verder is een aantal pagina's opgenomen over de vele carnavalswagens die vanaf midden jaren zestig door de buurt werden gebouwd.

De expositie en de presentatie van het boek in het weekend van 27-28 oktober werd zeer goed bezocht door (oud)bewoners van de Hank. ■

Unentse biografieën van 't Schoor

door Kees van Kempen

't Schoor, het Heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, presenteerte op de vooravond van Open Monumentendag twee biografieën. Het thema van Open Monumentendag was Europa.

De ene biografie gaat over de in Udenhout geboren Annie Schoonus, die een operacarrière maakte in de Duitse steden Hannover, Regensburg en Braunschweig en die daarna professor werd aan de Hochschule für Musik in Hamburg. De andere biografie gaat over Leo Bäumlér, de Beierse beeldhouwer die in de jaren vijftig in Udenhout heeft gewoond en gewerkt en daar de unieke prestatie van 158 verschillende wangen voor de banken van de Udenhoutse St.-Lambertuskerk heeft gerealiseerd. Een Udenhoutse actief in Duitsland en een Duitser actief in Udenhout, als invulling van het thema Europa.

Eerste in 2013

De eerste Unentse biografie werd in 2013 gepresenteerd. 't Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, is gehuisvest midden in het dorp in een pand dat tot 1925 eigendom was van de puissant rijke vrijgezel gouden Willem van Iersel, die in 1906 de oude boerderij van zijn vader, burgemeester Sjef van Iersel (burgemeester van 1865 tot 1900), buitengewoon luxe heeft opgeknapt, met een volledig leien dak, een marmeren hal en oorspronkelijk een paardenmanege in de boerderij. Na zijn overlijden kon de bisschop in zijn huis en op zijn grond Huize Vincentius stichten, een zorgcentrum, vele jaren gerund door de Zusters van de Choorstraat. Het huis werd rectorswoning en biedt thans onderdak aan het heemcentrum. Willem van Iersel was aanvankelijk een rebelse

luxe levende jongeman, maar allengs raakte hij in de ban van de missie en heeft het Missiehuis Joannes de Deo in Helvoirt gesticht.

Frater Andreas

Udenhout kent zijn frater Andreas (1841-1917), in leven al de heilige frater genoemd, voor wie na zijn dood een verering ontstond en naar wie vanuit de provincie bedevaarten werden en nog altijd worden georganiseerd. Voor de frater heeft vele jaren bij het Vaticaan een procedure gelopen voor zaligverklaring. Dat was zover rond, dat er nog één ding ontbrak, te weten een recent wonder. Maar ja, dat is in deze tijd voor overledenen nog nauwelijks te doen. Maar de frater heeft wel een eigen altaar in de Udenhoutse kerk.

Serie

Het begint al een kleine serie te worden:

1. Willem van Iersel, rentenier, weldoener voor de missie
2. Frater Andreas van den Boer, "de heilige frater"
3. Annie Schoonus, operazangeres
4. Leo Bäumlér, beeldhouwer van de 158 verschillende kerkbanken in de Udenhoutse kerk.

Bijzondere mensen niet vergeten

De boekjes op A5 formaat en pakweg 120 tot 160 pagina's dik hebben een oplage van slechts 125 tot 200 exemplaren. Het gaat om het idee, om de serie, om bijzondere mensen niet te vergeten maar mee te nemen onze toekomst in. En natuurlijk, 't Schoor heeft haar jaarboek Unentse Sprokkels. Dat is toch bedoeld voort het bijeenprokkelen van kortere verhalen.

Uitbouwen

Wanneer precies weten we niet, maar de wens is er zeker om de serie verder uit te bouwen. Serieuze opties zijn:

- Willem van Dopff, bouwer van kasteel De Strijdhoeve en rechterhand van de stadhouders Willem IV en Willem V.
- Wim van de Plas, kunstschilder
- Cornelis Verhoeven, filosoof, onderscheiden met de P.C. Hooftprijs.

De biografieën kosten 10 euro + verzendkosten en zijn te bestellen - zolang de voorraad strekt - via het secretariaat van het heemcentrum: heemcentrumudenhout@gmail.com.

Brabants Heemmedaille voor Henk Beijers

Voorzitter Henk Hellegers van de stichting Brabants Heem heeft de Brabants Heemmedaille uitgereikt aan Henk Beijers uit Schijndel. Hij deed dat bij de opening van de Heemmanifestatie van de heemkundekring Schijndel. Die werd gehouden om te vieren dat de Historische Werkgroep van de kring 25 jaar bestaat.

Henk Beijers is al 25 jaar coördinator van de Historische Werkgroep. Deze werkgroep zet zich al die tijd in voor de bundeling van allerlei historische informatie, zoals genealogische, historische, historisch-geografische, volkskundige en kerkelijke informatie. De werkgroep probeert archiefbestanden systematisch te bestuderen. Bovendien beheert en inventariseert zij het archief van de heemkundekring. In dit archief zijn ook particuliere collecties opgenomen, zoals fotocollecties, bidprentjes, krantenknipsels, boeken, tijdschriftverzamelingen.

In zijn toespraak op de manifestatie roemde Hellegers Henk Beijers als een van de oprichters van de historische werkgroep. "Al 25 jaar stimuleert hij als voorzitter van de werkgroep zijn medeleden om de historische gegevens te verzamelen en geeft daar zelf het voorbeeld in." Hij noemde Henk Beijers 'een onmisbare steunpilaar van de heemkundekring Schijndel.' Hij somde een groot aantal verdiensten op. "Henk, je bent niet alleen 25 jaar voorzitter van de historische werkgroep, maar was ook tussen 1983 en 2001 voorzitter van het bestuur van de heemkundekring. Daarbij maakte je in 1993 en 1994 ook nog eens deel uit van het bestuur van Brabants Heem. Je zorgde er mede voor dat de heemkundekring een eigen heemkamer kreeg in het gloednieuwe cultureel centrum 't Spectrum, waardoor

► *Henk Beijers met echtgenote. (foto Henk van Abeelen)*

het mogelijk werd, ook weer dankzij jouw inspanningen voor een goede inrichting, de archieven een goede plaats te geven. Bovendien heb je een zoekstelsel gemaakt, dat het werk vergemakkelijkt."

In de afgelopen 25 jaar zijn er veel heemmanifestaties/tentoonstellingen gehouden waaraan Henk steeds een grote bijdrage heeft geleverd. "Jouw verdiensten," zo sloot voorzitter Hellegers af, "voor de heemkunde in Brabant zijn enorm. Dat mag gezegd en gezien worden. Het is mij daarom een groot genoegen je mee te mogen delen dat het bestuur van Brabants Heem besloten heeft jou voor je inzet voor de heemkunde in Schijndel en in Brabant de hoge onderscheiding van de Brabants Heemmedaille toe te kennen." ■

Koninklijke onderscheiding voor Anton Vissers

► *Anton Vissers. (foto heemkundekring H.N. Ouwering Deurne e.o.)*

Op zaterdagmiddag 1 september werd Anton Vissers uitgenodigd om in het heemhuis in Deurne in het zonnetje gezet te worden voor het vele werk dat hij de afgelopen 35 jaar voor de heemkundekring verricht heeft. Hij werd bij die gelegenheid koninklijk onderscheiden

Tot zijn grote verrassing gebeurde dat door burgemeester Mak en wethouder Biemans in het bijzijn van zijn vrouw, zijn twee dochters en twee van zijn kleinkinderen. In zijn toespraak roemde de burgemeester de vele verdiensten die Anton heeft voor de heemkundekring in het bijzonder en voor de Deurnese cultuurhistorie in het algemeen. Hij trok jaren lang de kar van de werkgroep archeologie en was nauw betrokken bij vele opgravingen zoals bij de kannenbuizen in Zeilberg, de Grote Bottel en de herinrichting van het dal van de Astense Aa. Ook was hij oprichter van de werkgroep genealogie en leverde hij veel bijdragen aan het verenigingsblad D'n Uytbeyndel. Van duizenden archiefstukken maakte Anton in de loop der jaren transcripties of regesten. ►

Hij beheerst het oud-schrift uitstekend en gaf ook cursussen in paleografie en genealogie. Met name criminele zaken hadden steeds zijn bijzondere belangstelling. Nooit was hij te beroerd om de handen uit de mouwen te steken, de inrichting van de archeologisch kelder, het opknappen van het heemhuis, de restauratie van de schietbaan en zoals bij de aanleg van de beugelbaan. Dat laatste was ook in zijn eigen belang want hij is een groot liefhebber en getalenteerde beoefenaar van onze aloude beugelsport. Zijn slopende ziekte belet hem helaas om daaraan nog actief deel te nemen. Aan het slot van zijn toespraak kreeg Anton door de burgemeester een koninklijke onderscheiding als lid in de Orde van Oranje-Nassau opgespeld, een waardering voor zijn werk die hij ten volle verdient. De burgemeester eindigde zijn toespraak met een uitdrukking die Anton vaak zelf ook in de mond nam: laten we dapper wezen. ■

Zilveren draaginsigne voor Kees Goos

Kees Goos, oud bestuurslid van de heemkundekring Ledevaert in Chaam heeft op 29 september het zilveren draaginsigne van het Brabants Heem ontvangen. In 2004 is Kees tijdens de algemene ledenvergadering in het bestuur gekozen.

In al die jaren heeft Kees zich volop, meestal achter de schermen, ingezet voor de heemkunde. Met als grootste inzet voor de Chaamse kalender. Bij vele zaken en grotere bedrijven ging hij deur aan deur langs om sponsoring te vragen.

De jaarmarkt, waar hij ook hielp met de artikelen van en naar toe transporteren, het helpen opbouwen van de kraam, was het eerste verkooppunt van de Chaamse kalender voor het nieuwe jaar. Hier stond Kees dan zijn vurige verkooppraatje te houden, om maar zo veel mogelijk kalenders te kunnen verkopen. In de weken na de jaarmarkt ging Kees dan weer huis aan huis langs om nog een kalender kwijt te raken.

Het museum kon altijd rekenen op Kees. Naast zijn diensten in het museum kon je hem er ook vaak vinden voor allerlei hand- en spandiensten. Een ander voorbeeld is de activiteit

Chaamse kalender

Schuurkerk, kippenschuur en museumpje

▲ Draaginsigne voor Kees Goos, bloemen voor zijn vrouw Ria. (foto heemkundekring Ledevaert)

in samenwerking met De Geerhof en de Driesprong. Dan begeleidde hij samen met zijn vrouw Ria de kinderen in het museum en beantwoordde hij geduldig de vele vragen. Kees heeft ook een viertal jaren als gids zijn medewerking verleend aan de Chaamse Kilometer. Deze rondwandeling langs gebouwen, kerken en monumenten vond plaats in de maand augustus voor toeristen. En daarbuiten op aanvraag voor groepen en families. Samen met Piet Geppaard, ging hij vaak als vertegenwoordiger voor Ledevaert, naar de talloze regionale en provinciale vergaderingen.

Namens Ledevaert nam hij ook plaats in de werkgroep Stichting Pelicaenhoeve, waar de schuurkerk, kippenschuur en een museumpje aan de Kerkdreef onder behoren. Bij vele activiteiten en lezingen die Ledevaert organiseerde was Kees, samen met Ria aanwezig. Beiden heel geïnteresseerd en met humor brachten zij sfeer bij de activiteiten.

Dit voorjaar stopte Kees als bestuurslid. Om alle bovengenoemde redenen, heeft het bestuur, als bedankje voor zijn jarenlange inzet voor Ledevaert, bij het Brabants Heem een zilveren draaginsigne aangevraagd. ■

Geweven doek voor Heemkundekring Uden

Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem heeft zaterdag 29 september de geweven doek van Brabants Heem uitgereikt aan voorzitter Annemieke de Groot van de Heemkundekring Uden. Hij deed dat ter gelegenheid van de open dag die de kring hield om haar 60-jarig bestaan te vieren.

Henk Hellegers ging in zijn toespraak voor de uitreiking terug in de geschiedenis en schetste vervolgens het belang van de heemkundekring in de huidige tijd. Hij was lovend over de vele activiteiten van de kring. Nadat hij namens Brabants Heem had gesproken deed hij dat aansluitend als burgemeester van Uden. Hij overhandigde namens de gemeente een grote vlag, die bij het monument van Vluchtoord kan worden opgehangen.

Adriaan Sanders presenteerde tijdens de open dag zijn derde boekje in de serie Grepen uit de geschiedenis van Uden. Namens de archeologiewerkgroep overhandigde Hanneke van Alphen een replica van de oude sleutel die is gevonden aan de Schepenweg in Uden. ■

▲ Voorzitter Hellegers van Brabants Heem en voorzitter Annemieke de Groot van de Heemkundekring Uden met de geweven doek van Brabants Heem. (foto Tjeu van Ras)

Lintje voor Arnold van den Broek

Arnold van den Broek uit Liempde is eerder dit jaar koninklijk onderscheiden. Van den Broek is voorzitter van de stichting Kèk Liempde.

De eremedaille in goud is onder meer gegeven voor zijn verdiensten voor de Liempdse heemkundestichting Kèk Liempde, waarvan hij sinds september 1993 lid is. In 1996 werd hij waarnemend voorzitter en twee jaar later voorzitter. Daarnaast is Arnold van den Broek werkgroep lid van de Stichting Projecten in Leefbaar Liempde (SPPiLL) en daarbinnen verantwoordelijk voor de erfinrichting van bezoekerscentrum D'n Liempdsen Herd dat in april 2019 gereed moet zijn. Verder vervult hij nog diverse bestuursfuncties in het Liempdse vrijwilligersleven, zoals bij de parochie en de fanfare. ■

NIEUWSBRIEF BRABANTS HEEM

Op 1 september is de eerste editie van de Nieuwsbrief Brabants Heem verschenen. De nieuwsbrief wordt elke eerste van de maand digitaal verstuurd naar een groot aantal adressen.

De nieuwsbrief maakt melding van nieuws op gebied van heemkunde, van activiteiten op dit gebied en van andere gebeurtenissen die de moeite waard zijn. De nieuwsbrief verwijst daarbij naar meer informatie over die onderwerpen op de site en facebook van Brabants Heem of naar andere bronnen. De nieuwsbrief van Brabants Heem is bestemd voor iedereen die belangstelling heeft voor heemkunde en activiteiten op dat terrein. Abonneren op de nieuwsbrief is kosteloos.

Aanmelden voor de nieuwsbrief kan via: tjeuvanras@brabantsheem.nl met vermelding van naam en emailadres. ■

Agenda

Do 29 nov. 2018	Raad van Aangeslotenen II (Erfgoedtoerisme)
Ma 25 febr. 2019	sluiting kopij insturen voor De Koerier
Wo 20 maart 2019	regiovergadering regio 9 in Zeeland
Di 2 april 2019	regiovergadering regio 1 in Halsteren
Do 4 april 2019	regiovergadering regio 5 in Hilvarenbeek
Di 7 mei 2019	regiovergadering regio 7 in Liempde
Ma 3 juni 2019	sluiting kopij insturen voor De Koerier
Di 8 oktober	regiovergadering regio 7 in Boxtel
Ma 26 aug. 2019	sluiting kopij insturen voor De Koerier
Ma 11 nov. 2019	sluiting kopij insturen voor De Koerier

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in maart 2019. Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór maandag 25 februari 2019 naar: tjeuvanras@ziggo.nl of Kerkakkers 9, 5411 TN Zeeland (NBr).

Foto's en illustraties graag minimaal 1 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 123 zelfstandige Brabantse heemkundekringen en erfgoedverenigingen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Kopij sturen naar: tjeuvanras@ziggo.nl

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp: Peter van Gerwen,
Van Gerwen Reclame

Drukwerk: Em. De Jong

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden veelevoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook, hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen, tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

De Koerier wordt verzonden naar verenigingen, instellingen en particulieren. Stichting Brabants Heem wordt geacht daarvoor toestemming te hebben gekregen bij de opgave. De gegevens worden zorgvuldig beheerd en niet aan derden beschikbaar gesteld of voor andere doeleinden gebruikt. Wie wil dat zijn/haar gegevens worden verwijderd kan daarvoor een bericht sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Cultuurhistorische wandelingen Zeeland

Wandelen met de heemkundekring, het gebeurt overal. Zeven jaar geleden stelde Heemkundekring Zeeland de eerste cultuurhistorische wandeling samen over het noordelijk deel van de Kerkstraat in Zeeland (foto). De eerste van tot nu toe zes verschillende wandelingen in het dorp. De historie van de verschillende huizen en hun (vroegere) bewoners worden achterhaald en opgeschreven. De bronnen voor die geschiedenis zijn de archieven van de heemkundekring en o.a. van het BHIC. Bewoners zijn enthousiast en dragen flink wat informatie aan. Op die manier komen gegevens bijeen in foto's, kadasterkaarten, landkaarten, verhalen en andere dingen, die interessant zijn. Er is voor elke gids een map samengesteld, waarin alle belangrijke informatie en foto's staan. De werkgroep heeft als doel elk jaar een nieuwe wandeling aan de reeks toe te voegen. De belangstelling voor deelname is groot. (foto collectie Heemkundekring Zeeland)

De folder met wandelingen is te vinden op de website van de heemkundekring Zeeland: www.heemkundekringzeeland.nl/wandelingen.